

ЗИМНИЦЬКА С.П.

УДК 94(477)''15/17'':930.1

РОДОВІ ВОЛОДІННЯ ВИШНЕВЕЦЬКИХ НА ТЕРИТОРІЇ ВОЛИНИ, БРАЦЛАВЩИНИ І КИЇВЩИНИ В РЕЦЕПЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ І ПОЛЬСЬКИХ ІСТОРИКІВ

Розглянуто процес формування комплексу земельних володінь Вишневецьких на території Правобережної України. Досліджено, яким чином дане питання висвітлене у працях українських і польських істориків.

Ключові слова: Визвольна війна, Вишневецький, історіографія Визвольної війни, земельні володіння, козацтво.

Рассмотрен процесс формирования комплекса земельных владений Вишневецких на территории Правобережной Украины. Исследовано, каким образом данный вопрос освещен в трудах украинских и польский историков.

Ключевые слова: Освободительная война, Вишневецкий, историография Освободительной войны, земельные владения, казачество.

Has considered the process of forming of complex of the landed possessions of the family Wyshnywetsky on territory of Right-bank to Ukraine. Was nvestigated, how this question is lighted up in researches of the Ukrainian and Polish historians.

Key words: Liberty war, Vishnevetsky, historiography of the Liberty war, land owners, Cossacks.

Земельні володіння князів Вишневецьких на Волині, Київщині та Брацлавщині, хоча й викликали зацікавлення багатьох істориків, проте в наукових дослідженнях їм приділялася значно менша увага, ніж володінням роду в Задніпров'ї. Серед дослідників, що займалися вивченням цього питання, слід, у першу чергу, виокремити В.Д. Собчука, який у своїй дисертації «Знать Південної Волині на схилі середніх віків», одночасно з викладенням історії Вишневецьких, описав їхні земельні володіння. Дослідник відстежив накопичення земельних володінь роду впродовж майже століття, починаючи з Михайла Васильовича Вишневецького (1475 – бл. 1517) і закінчуючи Михайлом Олександровичем Вишневецьким (1529–1584) [4].

Український історик першої половини ХХ ст. О. Баранович у своїй монографії «Залюднення України перед

Хмельниччиною» навів дані щодо земельних володінь князів Вишневецьких серед інших князівських родів у Волинському воєводстві в першій половині ХVII ст. У його дослідженні присутні дані про маєтності таких представників роду, як князі Ярема Вишневецький, Януш Вишневецький, Костянтин Вишневецький, Христина Вишневецька, а також ще один представник роду, ім'я якого О. Баранович визначити не зміг [1].

Докладна інформація щодо земельних володінь Вишневецьких на Правобережжі міститься у праці польського дослідника Ю. Вольфа «Князі литовсько-руські з кінця ХIV ст.». Паралельно з детальним описом життя та діяльності кожного представника роду, він подав не тільки інформацію щодо тих земель, що їм належали, а й відомості про операції купівлі-продажу, успадкування тих чи

інших маєтностей князями Вишневецькими тощо [10].

Подібний характер має стаття Ф. Равіти-Гавронського «Князі Несвіцькі, Збарзькі та Вишневецькі до кінця XVI ст.». Проте конкретних даних щодо обсягів земельних володінь того чи іншого представника роду Вишневецьких тут значно менше [9].

Н.М. Яковенко у класичній праці «Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст.», а також у статтях «Спроба обрахунку чисельності шляхти на Правобережній Україні у першій половині XVII ст.» і «Склад шляхти-землевласників Київського воєводства напередодні Визвольної війни українського народу 1648–1654 рр.», розглядаючи володіння представників князівських родів, неодноразово звертається й до опису землеволодінь князів Вишневецьких на правому березі Дніпра [6–8].

Проте всі зазначені дослідження, присвячені земельним володінням Вишневецьких на Волині, Київщині і Брацлавщині, на жаль, охоплюють невеликий проміжок часу і наводять дані, обмежуючись кінцем XVI ст. Виняток становить дослідження Ю. Вольфа, де опис діяльності, пов'язаної з земельними володіннями, здійснюється до середини XVII ст.

Н.М. Яковенко також наводить окремі дані, що стосуються земельних володінь Вишневецьких у XVII ст. в зазначеному регіоні, проте вона обмежується визначенням кількості димів, якими володів той чи інший представник роду [6, с. 82–83, 92; 7, с. 92; 8, с. 99, 118].

Взагалі можна помітити таку тенденцію, що, починаючи з XVII ст., інформації про земельні володіння Вишневецьких на Волині, Київщині та Брацлавщині у спеціальній науковій літературі дуже мало, вона носить фрагментарний характер. Це пов'язано, насамперед, з тим, що дослідники зосереджують свою увагу на колонізаційній діяльності на Лівобережжі представників

молодшої, королівської гілки роду Вишневецьких.

Як зазначає Ф. Равіта-Гавронський, згідно з актами 60–90-х рр. XIV ст., у частині Збарзького повіту, яка дісталася Михайлові Васильовичу Вишневецькому, нараховувалося 19 поселень, серед яких Вишнівець з селами Олексинець, Острівець, Тараж та ін. Після смерті свого брата Семена Меншого князь отримав, очевидно, з його спадщини села Млинівці, Возову й Мельну, а в Семена Першого, імовірно, придбав село Лопушну, оскільки ці поселення належали потім його синам. Ним же, за припущенням польського історика, були набуті й розташовані на Горині села Кушлин і Підгайці. Дослідник підкреслив, що зафіксовано ці поселення в руках нащадків аж у 1545 р. У 1500–1507 рр. князь Михайло обіймав посаду брацлавського намісника, а в 1509 р. король затвердив за ним пожиттєве володіння Брацлавською волостю. У 1514 р. король надав князеві Михайлові Васильовичу містечко Брагин у вічне володіння. Сумарно, за даними Ф. Равіти-Гавронського, під кінець життя засновник роду Вишневецьких мав на півдні Волині близько 25 поселень [9, с. 121].

Один із синів Михайла Федір у 1511 р. разом братом Іваном отримав у Луцькому повіті Перемиську волость, а 12 червня 1524 р. ще й привілей на володіння Пропойським замком з Пропойської і Чечерської волості [4, с. 70]. За земським «пописом» 1528 р. князь мав виставляти від своїх волинських володінь 12 коней, але чи мав щось на Волині, крім Перемиля, з наявних джерел невідомо. Помираючи без нащадків, вистугу Федір Михайлович записав на вічність дружині, а родові маєтки успадкували його брати [10, с. 553].

Князь Федько Вишневецький за «пописом» 1528 р., детально проаналізованим сучасним українським істориком В.Д. Собчуком, повинен був виставляти від своїх володінь лише 5 коней. Його володіння добре відомі із запису третини їх дружині, датованого 1549 р. За цим актом,

князю належали замок Передмірка, двір і село Вербовець та села Манів, Борсуківці, Старі Борсуківці, Нападківці, Гацьково, Чайчинці, Микитчино, Левково, дві Доманінки, Лопушно й Корчалівка [4, с. 71]. Лист 1541 р. про межі з ґрунтами князів Воронєцьких доповнює список його маєтків селом Білка. Перераховані 15 поселень становили компакту групу, яка займала східну частину Вишневецької волості. За «пописом» литовсько-польського кордону 1546 р., Федору Михайловичу належав також розташований окремо на Збручі маєток Дорофіївці, але звідки він у нього взявся, незрозуміло. Оскільки нащадків після князя не лишилося, усі володіння після його загибелі перейшли до синів Олександра та Івана Михайловичів [9, с. 123].

Описуючи володіння князя Івана Михайловича Вишневецького, В.Д. Собчук підкреслив, що вони лежали в різних областях Великого князівства Литовського. Земський «попис» зобов'язував його виставляти 14 коней. Обсяг земельних володінь Івана Михайловича на півдні Волині, з огляду на недостатню кількість джерел, можна визначити тільки ретроспективно – на основі даних про маєтки наступників. Згідно з одним із висновків дослідника, поселення, якими він тут, імовірно, володів, складають три територіально розірвані групи. Перша з них об'єднує частину Старого й Новий Вишнівці, Бодаки, Лози, Тараж, Комарин, Залісці, Кушлин, Підгайці й Окнини; другу становлять Олексинець, Острівець, Івання та землі вздовж р. Гук, притоки Серету, де в XV ст. було село Мельна, після смерті князя відняті сусідами з Корони; третя охоплює Лопушно, Крутнів і Бобрівці, які за словами мешканців Корони, внесеними до акту обстеження кордонів 1546 р., Вишневецькі осадили на їхній землі [4, с. 71-72].

Найстарший із синів князя Івана Михайловича Дмитро на основі акту ревізії 1545 р. часто фігурує в літературі як власник розташованих у Кременецькому повіті сіл

Кушлин, Підгайці, Окнини, Тараж, Комарин, Лопушно й Крутнів [3, с. 8].

Відомості про землі, якими володів інший син Івана Михайловича, князь Андрій Вишневецький, можна отримати з документа, введеного до наукового обігу Ю. Вольфом, за яким дружина князя Євфимія Вербицька 17 жовтня 1562 р. записала своєму чоловікові маєток Суверківщизну на Хотові (Suwerkowszczyzna na Chotowie), який дістався їй від батька. За даними Ю. Вольфа, у 1564 р. князь Андрій з братом Костянтином отримали привілей на маєток Сейни, а в березні 1565 р. ці ж брати здійснили поділ цього маєтку [10, с. 567]. Як наголосив В.Д. Собчук, поборовий реєстр 1570 р. відзначив володіння братів Дмитра Івановича Вишневецького, Андрія і Костянтина Івановичів, сумарно, а в аналогічному джерелі 1583 р. поселення, які їм належали, перераховано [4, с. 73]. Також Андрій Вишневецький згадується у 1570 р. як володар частини Вишнівця у Кременецькому повіті й маєтку Відут (Widut) в Луцькому повіті. Після Павла Сапєги в кінці 1580 р. він став старостою любецьким і лоевським, і в тому ж році отримав у довічне володіння землі цих староств. У 1583 р. князь Андрій Вишневецький, воєвода волинський, володів у Луцькому повіті маєтком Моравиця (Morawica) з прилеглими селищами, у Володимирському повіті землями Сомин (Somin) і Відут, а в Кременецькому повіті містечком Вишнівець з селами Бодаки, Лози, Підгайці, Кушлин, Кудлаївці, Янківці, Тараж, Комарин, Звиняча, Попівці й Сторожинці та поселенням Андріїв, у якому міста ще не було, а тільки замок, із селами Олексинець, Грузька, Свинюхи, Острівець, Башуківка, Лопушно, Крутнів, Бобрівці й Дмитрівка, а також був опікуном земель свого покійного брата князя Костянтина Вишневецького [10, с. 568]. За твердженням В.Д. Собчука, переважна більшість зайнятої цими поселеннями території була спадковою. Набув князь тільки Попівці й Сторожинці. Станіслав Каменецький у 1568 р. з дозволу короля продав надане йому село

за 380 коп грошів князеві Андрію Вишневецькому, а 7 червня 1569 р. той же князь Андрій доповідав у земському суді, що під час пожежі згоріла скринька з листом на куплений ним у Сторожинських маєток Сторожинці [5, с. 396-397].

Як зазначав Ю. Вольф, чотири дочки князя Андрія Вишневецького після смерті батьків розділили маєтки в Литві та Волині. Містечко і маєток Деревне (Derewnk) в Мінському повіті з фільварками, що до нього належали, – Хотово (Chotowo), Дераїня (Deraïń) і Островем (Ostrowem), маєток Потекі (Poteki) в Новоградському повіті, а також маєток Жодзішкий (Jodziszki) з фільварками в Ошмянському повіті отримала найменша з сестер, Гальшка-Євфимія разом зі своїм чоловіком Миколою Радзивілом. Найстаршій із сестер, Анні Андріївні з чоловіком Миколою Сапегою відійшли замок і містечко Матеєв у повітах Володимирському і Холмському з фільварком Відут, маєток Узлівців Слоніському повіті, маєток Васківці в Лідському повіті, Касуте (Kasutk) з селами Занароцькими в Ошмянському повіті, а також маєток Сейни в Гродненському повіті. Олександра Андріївна, дружина Юрія Чарторийського, отримала в Кременецькому повіті замок і місто Вишнівець, а також замок і місто Андріїв з фільварками, Лозами, Підгайцями, Бобрівцями і Таражем. Нарешті Софії з чоловіком Яном Пацом розподілили Моравіце з фільварками Княгининем і Грушвицею [10, с. 568-569].

Спадщина Костянтина Івановича Вишневецького в 1583 р. складалася з частини Вишнівця з низкою сіл та Маначинської волості. Вишневецьку групу поселень володіння родичів розділили на дві частини, одну з яких становили залишена батьком частина Вишнівця з прилеглими до міста новими селами Федьківці й Раковець, а друга охоплювала успадковані після дядька Федора Манів і Чайчинці, осілі поряд нові села Кравчики, Котюжинці й Гришківці, набуті батьком Окнини та придбану самим Костянтином Івановичем у 1562 р. у вдови

кременецького вїта Михайла Скуйбиди Горинку [4, с. 74]. Як наголосив В.Д. Собчук, Маначинська волость сформувалася на притоці Збруча р. Грабарці на ґрунтах Дорофіївського маєтку, успадкованого після Федора Вишневецького. У 1560 р. князь Костянтин виклопотав привілей на осадження тут містечка, відомого потім під назвою Маначин. У 1583 р., крім Маначина, у волості були села Третички, Зелена, Балківці, Рабіївка, Клонины, Коростова, Курилівка, Острівець, Баглаївка, Дорофіївка, Вовчківці, Фепівці й Мишинка. Ще одне поселення – Війтівці – у 1569 р. отримав від князя разом із посадою вїта слуга Бартош Кривицький [4, с. 74].

За даними В.Д. Собчука, син Михайла Вишневецького Олександр за «пописом» 1528 р. виставляв 15 коней. Первісну частку князя в отчині на півдні Волині становила невелика частина Вишневецької волості на берегах р. Горині, вище родового гнізда з частиною Вишнівця й старими селами Бутин, Млинівці, Коханівці й Бакота [4, с. 75]. Після молодшого з братів Федька йому залишилися землі на р. Горині нижче Манева й на р. Жираку з відомими тут селами Передмірка, Борсуки, Нападівка, Вербовець, Лопушна, Білка й Доманінка, а після старшого Федора забрав Брагинську волость на Київщині.

Наприкінці 50-х і на початку 60-х рр. XVI ст. сини Олександра Михайловича дещо розширили залишену їм отчину землями на річках Жираку й Буглівці, спірними із зем'янами Словицькими. За скаргою останніх, у червні 1565 р. на їхніх землях брати осадили чотири села – Куськівці (1558 р.), Корначівку (1562 р.), Новосілки (1563 р.), Заруддя (1564 р.) [9, с. 125].

На 1565 р. Олександр Олександрович Вишневецький мав на півдні Волині села Гнидівку, Снігірівку, Микитину гору, Передмірку, Борсуківці, Нападівку, Новоселицю, Куськівці, Краснолуку, Іванчулів, Бережани, Доманінку й Жуківці. У 1583 р. вдова князя платила побір за частину міста Вишнівця й 15 сіл, список

яких, як це помітив В. Д. Собчук, дещо інший – Гнидівка, Новоселиця й Краснолука тут відсутні, зате додано Синівці, Гнилорудку, Волицю, Андріївку, Заболотці й ще одні Куськівці [4, с. 75].

Маєток Михайла Олександровича Вишневецького, за реєстром 1583 р., проаналізованим В. Д. Собчуком, становили частина міста Вишнівця із селами Залісці, Бакоти, Млинівці, Бутин, Конахівці, Мишківці, Звиняча й два Раківці та містечко Вербовець із селами Старики Вербовецькі, Лопушна, Мартинівщина, Білка, Корначевичі, Кудинівці, Гнідавка й Коханівці. У 1570 р. він володів разом з братом Олександром землями у Володимирському повіті. У 1581 р. цей представник роду володів ще й половиною Брагіна у Київському воєводстві.

Князь Костянтин Костянтинович Вишневецький, за даними О. Барановича, в першій половині XVII ст. володів селищами Федьківці (47 димів), Чайчинці (83 дими), Манів (43 дими), Великі Окнини (78 димів), Малі Окнини (26 димів), Котюржинці (43 дими), Раковець (38 димів), Кривчики (17 димів) у Вишнівецькій волості, а також містом Маначин (301 дим), селищами Янушівці (20 димів), Бальківці (42 дими), Писарівка (12 димів), Рабіївка (36 димів), Зеленівка (17 димів), Кривачинці (15 димів), Війтівці (28 димів), Порохня (5 димів), Баглаївка (2 дими), Озеряни (129 димів), Третинники (10 димів), Коростова (34 дими), Дорофіївка (55 димів), Вовчківці (31 дим), Пеньківці (26 димів), Прозівці (16 димів), Піївка (29 димів) у Маначинській волості [1, с. 101, 102]. За даними Н. М. Яковенко, у Київському воєводстві у володінні князя Костянтина, який був до того ж власником половини Брагинської волості, перебувало 3800 димів [6, с. 83].

У той же період на Волині князь Януш Вишневецький, як староста кременецький, згідно з О. Барановичем, володів містом Кременець (1119 димів) і селищами Писарівка (26 димів), Тегильківці (77 димів), Жолоб (73 дими), Підлісці (67 димів),

Млинівці (22 дими), Шпиколоси (89 димів), Вілія (80 димів), Сапанів (48 димів), Дунаїв (43 дими), Колосова (18 димів), Цеценівці (42 дими) й Пляшева (68 димів) [1, с. 90]. Також на правах дідичного володіння він був власником селищ Підгайці, Кудлаївка і Янківці (разом 92 дими), Кушлин (153 дими), Горинка (100 димів) і Біла Криниця (31 дим). У 1635 р. князь Януш Вишневецький як спадкоємець князя Юрія Збараського віддав своїй сестрі Олені, дружині Станіслава Варшицького, землі Смолен, Пільче, Мжигод (Mrzygody), Казімержу-Велике (Kazimierzka-Wielka) та інші, разом два містечка і 39 сіл [10, с. 572].

Як зазначила Н. М. Яковенко, Ярема Вишневецький на Волині володів 1170 димами у першій половині XVII ст. [6, с. 82]. За описом 1629 р. Яремі й Костянтину Вишневецьким належало на Волині 72 поселення, 30 фільварків. Крім того, на Поліссі князь Ярема володів Брагиним з округою, на Поділлі – містами Немирів, Бершадь, Ладижин з навколишніми селами. У 1633 р. після смерті князя Юрія Збараського, з припиненням існування роду Збараських, до Яреми перейшов у володіння Збараж з округою [2, с. 106]. У першій половині XVII ст. князь Ярема Вишневецький на правах дідичного володіння володів містом Новий Вишневець (225 димів), селищами Лози (41 дим), Бодаки (71 дим), Залісці (174 дими), Конахівці (30 димів), Бутин (31 дим), Поляни (23 дими), Дворець (17 димів), Раковець (70 димів), Куськівці (21 дим), Звиняча (13 димів), Старий Вишневець (94 дими) у Вишнівецькій волості, а також містом Рахманів (300 димів), селищами Жолобки (50 димів), Голибиси (17 димів), Кордишів (35 димів), Обич (18 димів), Биківці (68 димів) у Рахманівській волості [1, с. 101, 102]. Якщо врахувати, що на Лівобережжі князь Ярема теж мав величезні земельні володіння, то можна констатувати, що напередодні 1648 р. він належав до найвужчого кола «некоронованих королів» України,

поступаючись лише перед Домініком Заславським і Юрієм Збаразьким.

Дмитро-Юрій з братом Костянтином-Криштофом, за твердженням Ю. Вольфа, 2 жовтня 1653 р. здійснили поділ українських земель, внаслідок чого Дмитро отримав частину Немирівщини (Niemirowszczyznk) і Бершадщини (Bershadczyznk) [10, с. 573].

О. Баранович згадав також і про дочку князя Адама Вишневецького Христину (з Вишневецьких Малинську), яка на правах дідичного володіння у Вишнівецькій волості володіла містом Вишнівець (53 дими), а також селищами Снігірівка (12 димів), Передмірка (34 дими), Борсуки (21 дим), Нападівка (14 димів), Гнилорудка (21 дим), Бережанка (19 димів), Синівці (33 дими), Жуківці (20 димів), Доманінка (16 димів), Ванджулів (23 дими) й Оришківці (14 димів) [1, с. 103-104].

Крім цього згаданий дослідник подав дані про ще одного князя Вишневецького (проте не зазначив його імені), який на правах дідичного володіння був власником селищ Гнідавка і Коханівка (разом 40 димів), Бакоти і Раковець (разом 68 димів), Мишківці (11 димів), Млинівці (53 дими) у Вишнівецькій волості, а також містом Вербовець (58 димів), селищами Старики (36 димів), Шепелівка (56 димів), Лопушна і Пахинки (разом 121 дим), Корначівка, Голубеї Шили (разом 43 дими), Білка (16 димів) у Вербовецькій волості [1, с. 101-102].

За доволі аргументованим твердженням Н.М. Яковенко, земельні володіння Вишневецьких на Волині за сто років збільшились утричі. Так, якщо у 1528 р. родині в цьому регіоні належало орієнтовано 1104 дими, то вже у 1629 р. ця кількість збільшилась до 3693 димів. На Київщині до 1640 р. у володіннях Вишневецьких налічувалось 11245 димів [6, с. 96].

Інший сучасний історик В.Д. Собчук зазначив, що станом на 1569 р. у Кременецькому повіті у володінні роду Вишневецьких перебувало 69 поселень, серед власників яких згадуються Андрій Іванович, Костянтин Іванович, Олександр

Олександрович і Михайло Олександрович Вишневецькі [4, с. 231].

Двоє представників роду Вишневецьких у другій чверті XVII ст. в Київському воєводстві мали, за даними Н.М. Яковенко, 70 поселень з загальною кількістю димів, рівною 11245, а Христині, дочці Адама Вишневецького, належало Любецьке староство, в якому нараховувалося 795 димів. Узагальнюючи кількість димів, що належали окремим представникам роду Вишневецьких, О. Баранович зазначив, що станом на 1629 р. князь Ярема Вишневецький володів у Волинському воєводстві 1170 димами, князь Костянтин володів 1277 димами у Кременецькому повіті Волинського воєводства, князь Януш Вишневецький мав 302 дими у Володимирському повіті і 326 димів у Кременецькому повіті Волинського воєводства. Також він зазначив, що 618 димами у Волинському воєводстві володів ще один князь з роду Вишневецьких, але його ім'я є невідомим [1, с. 25].

Отже, нові володіння князів Вишневецьких не могли виникнути лише на вже давно розподіленій Волинській землі. З огляду на це, князівська колонізація поступово поширилася поза межі Волині на південь і південний схід. Вишневецькі для збільшення своїх земельних володінь на Київщині та Брацлавщині використовували різні способи. Дуже незначна частина земель закріплювалася родом по лінії успадкування, ще менша – через королівські надання за службу, а найбільша – через тотальну скупівлю за безцінь земель у місцевої шляхти.

Даних щодо формування комплексу земельних володінь Вишневецьких на Волині, Київщині і Брацлавщині, починаючи з другої половини XVII ст., дуже мало. Неозорі території після згасання молодшої (королівської) гілки роду перейшли до представників старшої гілки. Однак вже у середині XVIII ст. після смерті останнього представника Вишневецьких, Михайла-Сервасія, який не мав нащадків

чоловічого роду, землі було розділено між декількома польськими родами.

Список використаної літератури

1. Баранович О. Залюднення України перед Хмельниччиною / О. Баранович. – К., 1931. – Т. 1. Залюднення Волинського воєводства в першій половині XVII ст. – 155 с.
2. Мельник Л. Князь Ярема Вишневецький / Л. Мельник // Київська старовина. – 1994. – № 2. – С. 103-111.
3. Сергійчук В. Дмитро Вишневецький / В. Сергійчук // Володарі гетьманської булави Історичні портрети. – К., 1994. – С. 7-25.
4. Собчук В. Д. Знать Південної Волині на схилі середніх віків. Історико-генеалогічне та історико-географічне дослідження: Дис. . . канд. іст. наук / В. Д. Собчук – К., 2002.
5. Собчук В. Крем'янецька волость у XVI столітті: територія і поселення / В. Д. Собчук // ЗНТШ. – Т. 231: Праці Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін. – Львів, 1996. – С. 380-399.
6. Яковенко Н. М. Склад шляхти-землевласників Київського воєводства напередодні Визвольної війни українського народу 1648-1654 рр. / Н. М. Яковенко // Феодалізм на Україні. – К., 1990. – С. 79-99.
7. Яковенко Н. М. Спроба обрахунку чисельності шляхти на Правобережній Україні у першій половині XVII ст. / Н. М. Яковенко // Україна і Польща в період феодалізму: Збірник наукових праць. – К., 1991. – С. 86-97.
8. Яковенко Н. М. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна) / Н. М. Яковенко. – К., 1993.
9. Rawita-Gawroński Fr. Książka Nieświeccy, Zbarascy i Wiszniowieccy do końca XVI w. / Fr. Rawita-Gawroński // Ateneum Wileńskie. – Wilno, 1930. – Roczn. 7. – S. 111-144.
10. Wolff J. Książowie Litewsko-Ruscy od końca czternastego wieku / J. Wolff. – Warszawa, 1895. – 698 s.